

PUXANA ADISKIDEAREN IRUZKINARI

Pozik irakurri dot, joan dan illean gure ZER onen orrietanagertu dan, Puxana'tar Pedro arabarraren iruzkiña. Solozabal'dar Paulin'ek EUSKERAZAINTZA'ra sartzeko egin eban itzaldiari egiten dautson azterketa da, oso egokia, sakona eta zer-pentsau emoten dauana.

Puxana'k diñozanak neuri be zer-pentsau emon daustete eta gaurko idazlantxu onetan neure pentsalditxu oneik agertuko dodaz, ez eztabaidarako, arazoari buruz zerbait agertzeko eta osokuntzarako baiño.

BASERRITARRAK ETE DIRA MAIXU?

Gauza jakiña da baserritarrak baiño obeto egiten daua-la berba euskeraz Orixe'k edo Onaindia Santi'k, baserritarrak ez litzakezala gai izango euren izkerea erabilliaz "Aitorkuntzak" edo "Egoitzak" deritxen itzulpenak egiteko, baiña nik itaun bat egingo neuke: Ez ete eban iñoz bere artean esan Orixe'k edo Onaindia'k zalantzak sortzen jakozenean, "au nire amak edo nire aitak zelan esango ete eban?". Eta bear ba'da bein baiño sarriago aurkituko eben maixu aundiak erantzun egokia baserritarraren izkeran.

Gaiñera nire ustez "baserritarra" esaten danean orsartzen dira erri aunditxuagoak be, esaterako Bermeo, emen geienak arrantzaleak dira baiña Bizkaian erri gitxi dira Bermeo'ren beste baserri dituenak, edo Gernika'ren antzeko uriak.

Eta gaur baserrietan erabilten dan aditzak oker asko dauzala egia da, eta oker orreik ondo agertzen dauz Puxana'k. Baiña ezin esan izango dau bizkaierazko aditza ain egokiro aztertzen eta azaltzen dauan bere liburua idatzi ebanean iñoz ez dauala galdetu: adizki au zelan esaten dabe Oletan edo Gauteigiz'ko Artean' edo Morga'n? Ba-dago or maixutza antzeko zeozer! Ezin esan, edozelan be, ez dagoala beste maixurik baserritarrak baiño. Maixu asko dagoz erri zeiairen euskerea aztertu eta euskerea edertzean lan aundia egin dabenak, eta euren artean, bat, zalantza barik, Puxana bera.

DOT / DOTEN, NOZU / NOZUN eta olakoak

Olako adizkiak Bermeo'n baiño ez zirala erabilten uste neban nik. Bermeo'n ugari-ugari erabilten dira, baiña ez nekian Oletan be erabilten zirala: "Zuk ni atzo Gazteiz'en ikusi NOZUN", dakar Puxana'k adibide lez.

Bermeo'n beste aditz-joko batzuk be sarritan entzuten dira, esasterako: "ikusi neinke" esan bearrean "ikusi lekidot". Orrelan aditza erreztu egiten da, baiña bai txirotu be. Eta errian sarri entzuten dan gauzea dira Puxa-

na'k dakarren esaldi onen antzekoak: " Alkate egin dos-te ". Eta nik Puxana adiskideari itaun au egingo neuskio: Bizkai guztian egunen baten orrelan erabilten ba'da aditza, zer da aldatu bear dana, erriaren euskera oker ori ala euskerearen gramatika?

Aspaldion gramatikalariak argi diño gramatika ez dala arauak ezarteko, erabilten dan izkuntza zeaztuteko baiño. Ori diñoenak erderaz onelan esaten dabe: "La gramatika debe ser descriptiva, no normativa". Orra or barriro be erritarrak maixu!

Niri min aundia emongo leuskit gaurko gramatikaeren aurka doazen esakera orreik ontzat artzea, baiña... Antzera esan bearko geunke beste esaldi onei buruz: "Mendira igon dot", "Anaiak lagundu daust" eta abar.

Ez ete nabil Puxana'ren lapikotxua barriro irakiten jarten?

Eta berton agertu dan ezkerro, "nabil" ori bizkai guztian erabilten dala uste dot. Gramatikaek eskatzen daulako Bizkai guztia ipiñi bearko ete dogu "diardut" esaten? Nor da maixua?

Ni gramatikaren alde nago, eta okerrera aldakuntzak, erriak egiñak izan arren be, min emoten dauste, baiña erriak bere bideak artzen dauz eta azkenean erria aldatu ezin dalako, gramatika aldatu bear. Epe luzera beintzat!

EUSKALKIAK

Paulin'en lana irakurten dauanak, Bizkai'ko euskerea baiño beste euskerarik ez dagoalako eritxia aterako ei leuke, diño Puxana'k.

Orrelan izango da, berak orrelan uste dauan ezkerro, baiña, gaur, zoritxarrez, Bizkai'ko euskaldunak ez daukagu orrelako arrotasunik eukiterik, gure euskerea edo euskalkia ez da aintzat artzen, batu-antzeko orretan be ez dautsoe lekuri izten, albiste-bideetan eta ikastoletan ez dabe onartzen eta etxean bertan be gure euskaldun zarrak lotsa izaten dira berba egiteko euren umeak euskera barria dakiela eta obeto egiten dabela uste dabelako.

Egoera lan-ian gagoz, benetan, gure bizkaiera galtzeradoa, eta galtzen ba'da ez dogu uste gure ostekoak batuz berba egingo dabenik, zori txarrez, erderaz egingo dabe, gaur be egiten dabe-ta.

Ez, ez da Bizkai'koa euskera bakarra, baiña bai euskera, bai bizirik atera bear dogun euskerea. Gramatika batua edo iztegi batuak edo itz-osotze batua egiten diarduenak ez dauke eskubiderik gure euskerea baztertzeko, eta ori egiten dabe.

Eta, adibide lez, latiñari buruz Puxana 'k diñoanagaz ez nator batera: "Latiña galdu ei zan erritarren aotan" diño eta esaldi ori ontzat artzen dauala dirudi.

Baiña latiña ez zan galdu, gaur 300 milloik darabillen erdereā latiña da, or bizi da latiña. Gaurko euskalkiak antziñako euskera batetik "proto-euskera"tik sortuak ba'dira, nik ez dot uste, orregaitik ez dogu esan bearko euskera il zala.

Gurasoak seme-alabengan edo ondorengoengan ez dira bizi, baiña izkuntzak baietz esango neuke nik.

Gaur gure gazteak eta ez ain gazteak darabillen euskereak aldakuntza aundiak sortuko dauz euskerearen barruan: Batzutan batuaren eragiñaz, beste batzutan eurak txarto darabilrelako... baiña ortik agertuko dan euskerea, gutzat ain zatarra izango dan euskerea (erromantzeak latin zatarra ziran antzera) euskerea izango da. Ez uste izan gero, orduan, euskera orretan Puxana'ren liburuak dakazen aditz-jokoak ain zuzen erabiliko diranik.

NORBERAREN EUSKALKIA ERABILLI?

Bizkaitarrok gipuzkoera be erabilli bear dogula diño Puxana'k. Ondo dago ori. Eta erabilli be erabilten dogu sarritan, ez ain sarritan gipuzkoarrak bizkaiera.

Orretan gu baiño nagiagoak dira. Ori da gauza bat baiña beste bat da, eta au esan gura dauala Paulin'ek uste dot, Bizkai'ko seme edo alaba diran eta bizkaieraz egunero berba egiten daben idazleak, beti guzpuzkoeraz edo batuz idaztea eta ez iñoz bizkaieraz.

Adibide lez, jazokizun bat: Deustu'ko Ikasatetxe Nagusian egin zan batzar bat Bizkai'ko euskereari buruz eta aurreko maian izan ziran izlaririk geienak bizkaieraz egin eben berba, baiña bizkaitar batek batuz egin eban eta nik au esan neutson: "Zu bizkaitarra zara eta batzar onetako arazoa edo gaia bizkaiera zelan aurrera atera dogu. Zergaitik egiten dozu berba gipuzkoeraz edo batuz?"

Ona emen bere erantzuna: "Nik erran dut, zuk ulertu duzu". Gura neuke jakin Puxana'ren eritxia olako bizkaitarrai buruz. Eta ez dira bat edo bi. Asko dira bizkaiera merke-merke saltzen dabenak, eta sarritan Euskaltzaindiari lurruna botatearren.

Zarate'k berak zeozelako euskaltzain izatea lortu ba'eban, bide orretatik lortu eban, bere bizitzako amets aundi bat ori zan, izan be. Ez eutson ardua bizkaiera galdu arren, euskerea bizi izan ezkerro. Zer deritxazu, Puxana adiskide?

JOSKEREĀ

Urrengo arloa, aditzarena, alde batera izten dot, anor-emen ainbat gauza esan diralako, idaz-lan onetan.

Baiña joskerearen arlora sartzerakoan, galdera edo itaun bat bai egin bear dausat adiskideari: Ez dozu aita-tu be egin gai oneri buruz Arejita'tar Adolfo bion adiski-

deak argitaratu eban liburua. Liburu ederra dala uste dot eta galdegaiaren arazoa ondo jorratzen dauala, baiña batez be bere gauzarik ederrena esaldiak zelan josi dala esango neuke. Ez jat atsegin esaldiak erderaz daben ize-na euskeratzeko artu dauan bidea, baiña mamiña bera oso ederra dala esango neuke. Zergaitik ez ete dau aitatu gure Puxana'k?

Paulin'en itzaldia arlo onetan labur dagoala egia da, baiña ez dau iñon esan euskerearen arlo guztiak jorratuko dauzanik edo zeintzuk jorratuko dauzan.

Dana dala, joskereari buruz ezin itzi esan barik, iparraldean jaramon gitxi egiten dautsoela, Gipuzkoa'n be ez larregirik, "Orduen Liturgia" bera be, joskeran sarritan aurkitzen dot oker eta ez beti bertsolarien oitura ta baimen bereziakaitik.

Arlo onetan batera nator Puxana'gaz, eta beragaz batera diñot orain be, sarritan esan dodana: "Peru Abar-ka"ren joskerea benetan txarra dala.

Nik ez neuke esango gure gizaldiko obekuntza dala joskera arteza. Bizkaia'n gure aitita-amamak joskera arteza erabillen eta gaur be arlo onetan erriko bizkaiera, aditzean eta iztegian baiño zuzenago dago.

ATZIZKIAK

Arlo onetan Puxana'k diñoanagaz batera nator, baiña "bizia/bizitza" gai lez artuta, zerbait esan bear dot.

Ez da gauza bat itz biok adierazten dabena. Orretan batera gagoz. Baiña "potencia" edo "posibilidad de vida" or sartzea nik ez dot iñondik ikusten. Nik beste era batera agertuko neuke arazo au: "bizia" bizidunak bizidun egiten dauzana da nitzat, eta "bizitza" urteen joanean agertzen dogun bizia. Orrelan, Kristo gure bizia da, ez bizitza, eta Eukaristia biziaren ogia, ez bizitzaren ogia. Antzera esan bear neuke erioa/eriotzea'ri buruz, baiña guk "erioa" ez dogu erabilten, eta Bizkai'rik geie-nean ez dala erabilten uste dot.

AMAIA

Naikoa luzea dala uste dot idaz-lan au eta amaitu egingo dot, baiña ez Puxana'k diñoan gauza bateri neure onartzea agertu barik: Euskera arloan oso gitxi dakigula eta egunerik egunera zomatzen dogula barruan zeozer barria ikastearen poza. Billatzailleen poza dala esan bear!

Eta Puxana'ren idaz-lanean be asko ikasi dot, naizta txikikeri batzutan batera etorri ez. Puxana'k asko daki, dakiana ondo agertzen dau, baiña geitxuago idatzi bear leukela uste dot. Euskerearen eta guztion onerako izango litzake. Nire eskerrik beroena Pedro Puxana arabarrari.

OLAZAR'tar Martin'ek